

Suomen sodan ratkaisukohtat

Emeritusprofessori *Jussi T. Lappalainen* käsitteli esitelmässään viittä Suomen sodan 1808 tapahtumaa, jotka jollakin tavoin olivat sodan kululle ratkaisevia.

Savon Prikaatin nopea peräytyminen Itä-Suomessa selvästi heikompien vihollisen etujoukkojen tieltä johtui huonosta tiedustelusta ja armeijan saaman vetäytymiskäskyn käsittämisestä ensisijaiseksi. Se vaikutti lännessä olleeseen pääarmeijaan. Ylipäällikkyyttä väliaikaisesti hoitanut kenraali *Carl Natanael af Klercker* oli koonnut pääjoukot Hämeenlinnan luo ja valmistautui siellä taistelemaan. Taisteluajatuksen hyväksyi aluksi myös Ruotsista ylipäälliköksi tullut *Wilhelm Mauritz Klingspor*. Maaliskuun 5. päivän iltapuolella tuli kuitenkin tieto, että Savon Prikaati oli vetäytynyt Joroisten ohi. Tämä sai Klingsporin huolestumaan selustastaan ja kallistumaan peräytymisen kannalle. Sodan luonne olisi mahdollisesti ollut kokonaan toinen, jos johto olisi heti alussa todennut, että aktiivisuus kannatti.

Viaporin antautumisen syytä on pohdittu kaksi vuosisataa. Voidaan hämmästellä, miksi linnoituksen komentaja amiraali *Carl Olof Cronstedt* teki 6. huhtikuuta 1808 venäläisten kanssa sopimuksen, vaikka kova talvi teki apulaivaston saapumisen toukokuun 3:nteen mennessä aivan epätodennäköiseksi, ja miksi hän antoi tykistön tuhlat ruutia toisarvoisiin maaleihin. Väikkyikö ajatus, että linnoituksen luovuttaminen olisi sellainen arvovaltatappio, että kuningas kukistuisi, uusi hallitus suostuisi venäläisten vaatimukseen ja Venäjä vetäytyisi, kuten oli sodan alussa luvannut? Toisaalta keisari oli julistanut Suomen omakseen: kannattiko häntä vastaan taistella? Mitään yhtä selkeää syytä antautumiselle ei voi esittää. Defaitismia johdossa varmasti oli, mutta kokonaistilanteessa oli hämmäntävästi samansuuntaisia tekijöitä, ja pienikin lisä saattoi kääntää vaa'an antautumisen puolelle.

Suomen pääarmeijan hidas eteneminen kesällä 1808 johtui ajan huoltotaktiikasta eli makasiinijärjestelmästä ja siitä, että Pohjanmaalla muonaa oli vaikeasti saatavissa. Kun *Johan August Sandelsin* 5. Prikaati eteni Savossa nopeasti sotasaaliiseen ja väestöltä kerättävään muonaan luottaen, pääarmeija pysähteli jopa viikoiksi makasiineja luomaan. Venäläiset saivat näin kaikessa rauhassa järjestäytyä uuteen hyökkäykseensä, joka elokuun 21. päivästä alkaen taas työnsi Suomen armeijan Keski-Suomesta ja Etelä-Pohjanmaalta kohti pohjoista.

Kenraaliadjutantti *Carl Johan Adlercreutz* vetäytyi verraten helpolla sekä **Ruonan että Salmen taistelusta** syyskuun 1.–2. päivinä. Ruonalla puolustus piti moitteetta. Venäläisten komentaja *Nikolai Mihailovitš Kamenski* lähetti illalla kuormastonsa vetäytymään ja seurasi joukkoineen perässä. Mutta samaan aikaan Adlercreutz tilanteen epäselvyyden takia vetäytyi Salmelle. Sielläkin hänen joukkonsa pitivät asemansa ja työnsivät venäläisiä taaksepäin; reservejäkin olisi vielä ollut. Ylipäällikkö Klingsporilta tuli tällöin tieto, että Kauhajoki oli sekavien komentosuhteiden vuoksi joutunut venäläisille, sekä käsky vetäytyä. Vetäytyminen oli sodan lopputuloksen kannalta ratkaiseva, sillä Klingspor päätti vetää joukot Ruotsiin. Oravaisten taistelu 14. syyskuuta oli vain sinetti jo hyväksytylle tappiolle.

Venäläisten ehdottama **Lohtajan aselepo** tuntuu ratkaisukohtana oudolta, mutta siihen suostuminen sitoi Suomen pääarmeijan syyskuun lopussa Himangan asemiin. Vaikka armeijan tila jossain määrin kohentui, aika teki työtä enemmän Venäjän armeijan hyväksi. Suomen armeijan heti jatkunut peräytyminen olisi joukoille ollut paljon armeliaampi kuin se, joka aselevon irtisanomisen jälkeen tapahtui marras- ja joulukuun kovissa pakkasissa ja joka aiheutti suuret sairaustappiot ja vielä Torniossa suoranaisten tautikatastrofin.

Yhteisenä nimittäjänä on se, että vaikka Ruotsi kustavilaisena aikana oli arvostuksiltaan selvästi militaristinen yhteiskunta, ruotsalainen militarismi oli rauhanajan sosiaalista, rakenteellista ja konservatiivista militarismia. Ylijohdon vanhoilliset upseerit eivät ymmärtäneet, että Ranskan suuri vallankumous oli luonut aivan uuden käsityksen sodasta.

Jussi T. Lappalainen on Kuopiossa asuva Turun yliopiston Suomen historian emeritusprofessori. Hän oli päätoimittaja suurteoksessa **Sota Suomesta. Suomen sota 1808–1809** (SKS, Karttakeskus, Tammi 2007, 442 s.) ja kirjoitti siitä puolet. Toiset kirjoittajat olivat Ruotsin maanpuolustuskorkeakoulun professori *Lars Ericson-Wolke* ja Turun yliopiston dosentti *Ali Pylkkänen*.